

En annan styrka är att Tiemeyer valt att presentera de olika tolkningarna i receptionshistorien utan att värdera dem, för att på det sättet utmana läsarna att dra sina egna slutsatser. Samtidigt uppskattar jag att hon i sitt avslutningskapitel lyfter fram det som har varit utmanande och berikande för hennes egen förståelse av Jonabokens tolkning och budskap.

Avslutningsvis menar jag att hennes kunskap i det hebreiska språket är en stor fördel som hon använder sig genomgående av. På de ställen där det finns språkliga svårigheter i texten guidar hon läsaren genom att skriva fram sin egen åsikt.

Annkathrin Kirimwumugabo, Örebro teologiska högskola

JEFFREY M. TRIPP

Direct Internal Quotation in the Gospel of John

WUNT II 493, Tübingen: Mohr Siebeck, 2019, häftad, xii + 323 sidor,
SEK 1311, ISBN: 978-3-16-155956-3

Att de citat som antika författare presenterar inte alltid återger originaltexten med den precision moderna läsare förväntar sig är ett välkänt fenomen. Det är särskilt välrepresenterat i Johannesevangeliet, där det även gäller interna citat – ställen där berättaren eller en karaktär återger något som sagts tidigare i berättelsen. Åhörare som nyss hört Jesus säga ”den som bevarar mitt ord skall aldrig någonsin se (θεωρήσει) döden” (Joh 8:51) kan utan vidare hävda att han sagt att den som bevarar hans ord aldrig ska ”möta (γεύσονται) döden” (8:52), och Jesus själv kan påstå att han sagt att åhörarna ska dö i sina synder (ἀμαρτίας; 8:24), trots att han tre verser tidigare har sagt att de ska dö ”i er synd” (ἀμαρτία; 8:21). Fenomenet har använts för att hävda att evangeliet saknar redaktionella lager (Erich Stange, 1915), att författaren är senil (Gerhard Hoffman, 1933) eller att berättelsen saknar historisk trovärdighet (Edwin Abbot, 1906, och många andra), men sällan studerats som ett avsiktligt stilistiskt drag. I sin reviderade doktorsavhandling från Loyola University (2016) åtgärdar Jeffrey M. Tripp denna brist genom att analysera ställen där Johannesevangeliet presenterar citat som mer eller mindre exakt

motsvarar något som rapporterats tidigare i berättelsen (t.ex. 5:11; 14:9), citat som uppenbarligen förändrar det tidigare sagda (8:33 // 8:32, 13:11 // 13:10), och citat som inte alls går att belägga, antingen för att de tycks ägt rum i den berättade världen utan att ha återgivits i berättelsen (1:33–34), eller för att de har karaktären av allmänna talesätt (4:20, 35).

Tripp inleder sin analys med att etablera att *παράφρασις* ("parafraas") var en etablerad litterär teknik i antiken, som ingår bland de retoriska standardövningarna (*progymnasmata*), rekommenderas av Theon (första århundradet), Quintilianus (ca. 35–96) och Suetonius (ca. 70–122), och används i Platons dialog Protagoras (339a–347a) för att retoriskt lyfta fram olika betydelsenyanser och tolkningslinjer i antik poesi. På liknande sätt, menar Tripp, kan Johannesevangeliet förändra ordföljden för att betona olika delar av samma utsaga (13:11 // 13:10), lägga till kontextuell information för att göra citatet förståeligt (21:20 // 13:25), utesluta detaljer som inte är relevanta för ögonblicket (5:12 // 5:11 // 5:8), eller byta ut en term eller fras för att pröva en möjlig tolkning av utsagan (3:4 // 3:3). Variationen har som bieffekt att undvika onödiga upprepningar, men är enligt Tripp framför allt avsedd att stödja berättelsens tendens och teologiska budskap. När "judarna" parafraaserar Jesus på ett sätt som berättelsen problematiserar, bidrar detta till att etablera deras begränsade förståelse av Kristi budskap, medan de bättre parafraaser som presteras av berättaren, Johannes döparen och Jesus själv bidrar till att bygga upp deras trovärdighet som vittnen – ett centralt tema i Johannesevangeliet. När Johannesevangeliet återanvänder tidigare traditioner där Johannes döparen introducerar Jesus som "den som kommer efter mig" modifieras utsagan till att också förkunna Kristi preexistens – "ty han fanns före mig" (1:30 // Mark 1:7–8 par.). De många variationerna på temat "Ännu en kort tid är jag hos er" och "Dit jag går kan ni inte komma" (7:33–34 // 7:35–36; 13:33, 36; 14:19) blir i Tripps analys ett sätt att specificera en eskatologisk tidtabell som varken är helt slutgiltig eller helt realiserad, utan ger utrymme för att kombinera båda perspektiven.

Tripp drar slutsatsen att Johannesevangeliets författare modifierar sina citat fullt medvetet, och inte enbart för att göra texten mindre repetitiv, utan för att lyfta fram viktigare utsagor – ofta sådana som är hämtade från tidigare traditioner – upprepa dem, reflektera över dem, förtydliga dem, och i många fall dementera icke önskvärda tolkningar av dem. Antika läsare förväntade sig inte att samtal som ägt rum årtionden tidigare skulle återges ord för ord, och inget av evangelierna skildrar lärjungar som ägnar sig åt att anteckna, memorera, eller upprepa Jesu budskap ordagrant – därför, menar Tripp, bör vi heller inte förvänta oss att de verkliga lärjungarna bevarade exakta formuleringar. I stället kan vi ta fasta på att de johanneiska lärjungarna sägs bevara det rätta innehållet i Jesu utsagor – som tål att ifrågasättas, granskas och omformuleras – till skillnad från ”judarna”, som missförstår honom även när de citerar honom ordagrant. Accepterar vi att Johannes gärna parafrazerar i stället för att citera ordagrant, påpekar Tripp, har vi mindre anledning att hävda att Johannesevangeliet är oberoende av synoptikerna – de många skillnaderna kan ju vara medvetna omarbetningar snarare än åtskilda traditionsflöden. Accepterar vi därutöver Tripps förslag att interna citat särskilt ofta används för traditionellt material, har vi ett verktyg för att hitta tidigare traditioner och se hur Johannes bearbetar dem i sina upprepningar.

Tripps framställningssätt erbjuder vissa svårigheter. Inledningen saknar en tydligt avgränsad syftesformulering, den struktur som rubrikerna anger är inte alltid genomförd i själva texten, och avslutningen drar slutsatser som skulle kräva fördjupade studier även av andra texter än de som Tripp har analyserat. Hänvisningar till tabeller specificerar inte om de avser en tabell i appendix eller i det aktuella kapitlet. Boken saknar ett sakregister som kan leda läsaren tillbaka till viktiga begrepp, och övriga register hänvisar ofta till sidan före eller efter den rätta. Trots dessa brister är Tripps studie ett värdefullt tillskott till samtalet om hur och varför antika författare modifierar sina citat, och bör konsulteras av var och en som frestas förutsätta att någon antik berättelse återger sina källor ordagrant.

Carl Johan Berglund, Åbo Akademi

FLORIAN WILK (RED.)

Paul and Moses: The Exodus and Sinai Traditions in the Letters of Paul

Seraphim 11, Tübingen: Mohr Siebeck, 2020, inbunden, viii + 278 sidor,

SEK 655, ISBN 978-3-16-159490-8

Denna antologi är resultatet av ett symposium som hölls utanför Göttingen under 2019, under vilket Paulus bruk av traditionerna kring Sinai och ökenvandringen stod i fokus. Symposiumet var en del av ett större forskningsprojekt kring utbildning och religion (Göttingen Collaborative Research Center SFB 1136 "Bildung und Religion" / "Education and Religion" [2015–2020]), vilket präglar bokens inriktning. Paulustexterna läses utifrån dess traditionshistoriska bakgrund, kontext, litterära utformning och kommunikativa syfte.

Gällande bokens struktur kan de nio kapitlen delas in i tre delar. Kapitel 1–3 behandlar den judiska bakgrunden till Paulus läsning av Mose och hur denna kommer fram i Paulus brev (utöver 1–2 Kor), kapitel 4–6 fokuserar specifikt på 1 Kor 10 och kapitel 7–9 innehåller läsningar av 2 Kor 3.

I ett första omfattande kapitel ger Ulrike Mittmann en överblick av Mose i antik judisk litteratur från 300 f.Kr till 200 e.Kr. Presentationen är strukturerad tematiskt utifrån Moses olika roller som mottagare och förmedlare av lagen, profet, ledare för uttåget, apokalyptisk visionär, vis ledare, samt några mindre vanliga epitet (till exempel Guds vän och Guds tjänare). Mittmanns slutsats är att Paulus visserligen bör förstås i relation till dessa tolkningstraditioner, men att hans beskrivningar av Mose primärt utgår från direkta tolkningar och tillämpningar av texterna i Pentateuken. Ett undantag är uppfattningen att lagen förmedlades genom änglar (Gal 3:19), vilket är ett motiv som inte finns med i Pentateuken men däremot i senare tolkningar.

Kapitel två syftar till att komplettera bokens fokus på 1–2 Kor med en presentation av hur motiv från Israels uttåg ur Egypten används i Paulus övriga brev. Det är åtminstone vad kapitel titeln utlovar ("Israel's Exodus Outside Paul's Corinthian Correspondence"). I själva verket är